

Legelsőben is egy nyolczvan esztendő's Pap Báró Gábelhofer (anyja Gróf Forgács leány vala) költ-fel, 's előre bocsátván, hogy ő öregsége 's szüntelen gyengélkedései miatt már húsz eszt. ólta nem volt Gyűlésen; de látván a' háborgó környülállásokat, 's a' veszedelmet, mellyben a' haza Constitutiója forog, szoros kötelességének tartotta megjelenni és azt a' mennyire tőle kitelhetik, oltalmazni. Kéri tehát a' Rendeket, hogy a' törvény mellett továbbá is állhatatosan maradnának-meg.

Az öreget nyomban egy ifjú követte, Gróf Berényi Ferencz, 's midőn ez nagy tűzzel tartá beszédét, a' Kir. Commissarius, látván, hogy őtet, a' szokás ellen, semmi Deputatio meg nem hívja a' megjelenésre, hívatlanul megjelent; 's Berényinek beszédét a' maga előadása által félbe szakasztani igyekezett. De a' Rendekek lármásan kívánták, hogy Berényi végezze-el beszédét, 's a' Kir. Comm. engede kívánságaiknak.

Ezek után végre a' kegyelmes Kir. Parancsolat felolvastatt. A' Rendekek a' magok végeztések mellett maradának-meg, 's a' Kir. Commissarius a' ket Vice-Ispánt és a' szolgabírákat magához hívta-be, hogy a' dolog eránt velek tanácskozzék. —

Mi következett, alább lesz feljegyezve; mert a' hírek még csak eddig terjednek.

Jelen valának a' szomszéd sok Vgyékből igen sokan, 's az egész sereg mind öszve 180 ember, a' Traktirernél eve. Eggyike a' Vendégeknek emlékezteté az asztalt, hogy a' Kir. Commissarius nem az Ország' választása szerint viseli a' Koronaöri méltóságot, hanem kineveztetés által. Ha tehát Diéta lesz, emlékezni kell, hogy az Ország' koronája nem lehet annak gondviselése alatt bátorságban, a' ki a' törvények ellen úgy bánik.

— Eggy másik Vendég az Almásy Ignác Exc. egészségéért ivott, 's midőn az egész asztal felbuzdula, megmagyarázá szavait, hogy ezt azért cselekszi, mert ez a' rettenetes történet elverte a' Nemzet szunnyadékonyságát.

DR. VISZOTA GYULA.

ADAT FAZEKAS MIHÁLY ÉLETÉHEZ.

Fazekas Mihály főhadnagy életéről Mátray Lajos: Fazekas Mihály élte és művei című művében eléggé részletesen ír. Megemlékezik benne azon kedves epizódrol is, mely Fazekas katonáskodásával van összefüggésben. Fazekas ugyanis a francia forradalom idejében Németalföldön egy város elfoglalása alkalmával lovagiasságának szép jelét adta. E jelenetre vonatkozólag egy 1828-ból eredő, de későbbi feljegyzés van a debreczeni ref. kollégiumban az R. 472. számú kéziratgyűjteményben. A feljegyzés a következő:

»Megemlékezés néhai Fazekas Mihályról. Néhai Fazekas Mihály, a debreczeni reform. főtanoda pénztárnoka, utóbb városi számvevő, nagytudományú férfi, különösen kedvelte a fűvészetet, csillagászatot, s költészetet. Igazolja ezt kézírásai közt talált versezete:

Gergely pápa az időnek
Baján úgy segíthetett,
Hogy tizedt egy esztendőnek
Napjából kivettett.
Ha ez így menne sorba
Sok idő lenne csorba.

Ha éltemen végig nézek,
Csak eljededek tőle
Magam is, hogy hányszor tizedk
Esnének ki belőle,
Melyek a jó hazának
Hasznára nem valának.

De magamat mégis végre
Azzal vigasztalatom,
Hogy a közös segítségére
Mindég volt akaratom
Ha midőn nem kellettem
Én arról nem tehettem.

Bár mindég tudtam érezni,
Hogy kellene igazán
És haszonnal segíteni
A bajban forgó hazán?
Hogy annyit nem tehettem,
Legalább kesergettem.

Használtam is, megesmértem
Mikor hogy tölt, ha kellett,
Buzgott is és folyt is vérem
Erdemes hazám mellett.
Hogy annyit is tehettem,
Boldogságom érttettem.

Ha más hazánk oltárára
Ókröt vagy bakot vágott
Áldozatul tettem arra
Én is egy-két virágot.
Midőn azt sem tehettem,
Rá csillagot festtettem.

Azalatt, míg a felkentek
Heliconjok hegyére
Sippal, dobbal, kürttel mentek
Nyelvünk dicséretére,
Én kenetlen dudában
Dicsértem a pusztában.

Többre nem is pótolhatom
Éltem arany számaint,
De majd ha megtalálhatom
A nagy titok kulcsait,
Ujra nyiló életem
Hasznosabban tölthetem.¹

Diószegi Sámuel társával együtt dolgozta, s adta ki a Magyar Fűvészkönyvet. A debreczeni Naptárt több években szerkesztette, kihagyva az időjárások népámító jóvendölgetését. Ő készítette a Ludas Matyi cím alatt ismeretes versezetet, melynél könnyebben s tisztább magyarsággal folyót irodalmunk nem ösmer.

Ki a tudományok említett szakáiban találja főgyönyörét, hogy vallásos, igazságszerető, szelíd természetű legyen, bizvást mondhatni, s Fazekasunk kitünőleg ilyen volt.

Jellemzéseül álljon itt egy példa, melyet róla, atyafiától, Karap Sándor hajdukerületi főjegyzőtől 1828-ban hallottam.

Fazekas Mihály huszárfőhadnagy az 1787-iki török háboruban kezdett szolgálni. A francz forradalom által előidezett hadjáratra ezredével Németalföldre küldetett, melynek lakosai a franczokhoz szitottak. Egy ottani városon keresztül nyomta sergünket az ellenség, s a lakosok ablakaikból lövöldöztek, hajigáltak hátráló katonáink közé. A szerencse fordulást vön. Visszanyomjuk az ellenséget, s fővezérünk a pártos várost két órai kirablatással bünteti. Kezdődik a rablás öldökléssel párosítva. Fazekas szemre vesz egy nagyszerű épületet, melyből a rác katonaság egymást érve hordja sákmányát, s abba bemegy. Az első emelet már

¹ Kalendáriom magyarázatja után serkent gondolatok — cím alatt, csekély eltéréssel olvasható F. verseinek Lovász Imre-féle kiadásában is a 26. lapon.
sz.

kipusztított, lakosai szobákban, lépcsőkön nem, kor különbség nélkül meggyilkolva heverték. Feljebb megy, s egy szobába benyit. Ott a gazda háttal az ajtóra órakészítéssel foglalkozik, mellette két leányai kötésen dolgoznak. Ezek reá hideg pillanatot vetnek, s helyökből nem mozdulva, munkájukat tovább folytatják. Fazekasnak feltűnő lévén, hogy midőn minden felől zaj, jajgatás, lövöldözés hallatszik, itt a félelemnek vagy zavartságnak semmi jele nem adatik, feszes katonai állásba teszi magát s kardját megütve kérdezi: »Tudjátok-e ki áll előttetek?« Az óras munkáját félbe nem hagyva, ülő helyéből ra sem nézve válaszol: »Tudom, ellenség van szobámban!« »Hát azt tudjátok-e, mi történik most a városon és hogy életek, vagyontok kezemben van?« »Tudjuk, — ugymond — ön a német császár zsoldosa, ám tegye, a mit akar!«

Erre Fazekasunk körül nézeget, mintha prédát keresne. Egy francz grammatikára akad. »Ez — ugymond — predába megy!« — 's tarsolyába teszi. A szekrény tetején szép őszi almákat lát. Nehányat icszéd. »Ez is — monda — az enyém!« — 's tarsolyába rakja. A benn levők, mintha körültek semmi sem történné, még mind ülnek, s dolgoznak. Fazekas adieu mondással kiindul. Az óras és leányai felugranak, az ajtónál elibe térdepelve kérdik: »Ki ön? Ön nem ellenség, ön angyal, kit az ég küldött hozzánk. Oh ne távozzék, míg a vihar el nem vonul. Vegye magának mindenünket. Életünket csak ön mentheti meg. Készen valánk a haláira, de azt látva, hogy ily nemesszívű ellenség a császári huszártiszt, óhajtunk életben maradni, s emberbaráti velünkbánását kívánnók meghálálni!«

Fazekasunk mondja, hogy közöttök bent nem maradhat, mert ha a rácszág beront, nem fog ellene állhatni. Ugyanakkor hallatszék a lépcsőkön felfelé toluló katonaság zaja, Fazekasunk tehát kilép, s kivont karddal az ajtó elibe áll. A rohanó katonákra rájok kiált: »Lárma ne legyen, nyomon vissza, mert a fővezér s tisztikara itt bent várják a rablási óra kiteltét!« — Azok használandók a hátralevő időt, sietve visszavonulnak. Utóbb az utcákon dobpergés hirdeti a két óra elmúltát. Fazekasunk is őrhelyét elhagyja. Az óras és leányai utána futnak, térdcit megölelik, kínálják minden drágaságaikkal, s addig el nem eresztik, míg tőlök emlékül drágakövekkel kirakott két sebórárt el nem fogad.

Seregünk a várostól jó távol a mezőn szállott táborba. Ott a tiszték dicsekedve mutogatták, ki mit, mennyi arany, ezüst pénzt kapott, Fazekast pedig könyvével, almával kinevették.

A szabad ég alatti táborozás hat hétig tartott. Bekövetkezett az őszi esőzés, sárban nagy részt fedetlenül állott, ült vagy feküdt a tábor, az eleség megszűkült, s rendes ebédet élelmiszor, fa, száraz hely hiányában törstiszteik sem főzhetek. Fazekasunk tisztársai unalmukat kártyajátékkal kívánták üzni, elvesztették pénzeiket, s ha nagy drágán vehettek volna is valamit, pénz reá nem vala és úgy csak a közlegényi kenyérral kelle elégülniök. Nem így Fazekas. Alig foglalta el tábori helyét, egy kis sátor érkezett számára a városból. Két csinos leány naponként kétszer, az idő alkalmatlansága dacára teli kosarakkal, válogatott italokkal megjelent nála, úgy hogy barátjait, főbb tisztéit is vendéghelhet.

És ez így tartott, míg a tábor tovább mozdult. Ekkor látták át a tisztek, hogy Fazekast nem vala okuk kinevetni.

Debrecen hajdan korban öreg papját Lukácsot megénekelte, és rendén vala.

Debrecen Csokonayát nem felejté, számára emléket, költség hiánya miá nem érdemeihez mértet állítottatott, s egy ottani tudós oktató (néhai Péczeli József) nagyobbszerüt is tervezett. Csokonaynak Rómában márványból faragott ideál szobra, melyet Ferenczi, hazánkfia jutalomkivánás nélkül készített, a főtanoda termében áll. Minapében Debrecennek két lelkes ifjai folyólapot indítottak meg, s azt a költő iránti hála jeléül Csokonai nevével czimezték.¹ És ez rendén vala.

Debrecen Fazekas Mihályára, a meghaltra hogy emlekezne, még eddig külső jelét nem adta. És ez (bocsánat a szabad szónak) nincs rendén!²

Közli: DR. BARCSA JÁNOS
tanár.

HORVÁTH MIHÁLY LEVELEI BAJZA JÓZSEFHEZ.

A M. Nemz. Múzeum könyvtárának irodalmi levélgyűjteményéből alább közlendő levelek több érdekes adatot tartalmaznak Horváth Mihály kiváló történetírónk irodalmi pályájának első időszakára s ennek kapcsán az akkori irodalmi és sajtóviszonyokra vonatkozólag. A Bajza József szerkesztői arczképén is erősebbé válik egy-két egyébként már ismert vonás.

I.

Pozsony, 1839-ki nov. 15-kén.

Tekintetes szerkesztő Ur!

Nem gondolám, hogy egy hamar nyerhetek időt a' Vázolatok' folytatására, azért voltam bátor az utóljára beküldött fordított czikkkel, melly rég elkészülve hevert papirosaim közt, kedveskedni. Mivel azonban reményemen fölül jutott illy nemű munkákra időm, 's ez alatt a' Vázolatokból egy korszakot ismét elkészíthettem, szeretném, ha az ide mellékelt cikkelyt a' multkor beküldött fordításnál előbb méltóztatnék Kegyed közre bocsátani.³

A' tegnapelőtti kerületi ülés hihetőleg Kegen nagy következményeket vonand maga után. Azt határozá t. i. a' többség, hogy addig a' már fel is hívott hadi kormányzóval bele sem kezdenek a' katoná-állítás és

¹ 1850-ben jelent meg egy lap: Csokonai lapok czímen.

² Néhai Kiss Lajos (Kiss Imre fia) orsz. képviselő beszélt, hogy Fazekas, szép *Nyári Esti Dal*-át hidegtelek korában írta s barátjának, Kiss Imrének, ezzel a czédulával küldte meg, melyet szó szerint jegyzett be példányomba: »Debreczen, Június. Míg az Ipecacuana dolgozott bennem, írtam ezen verset; nézze meg kend, mit mond rá?«
sz.

³ Vázlatok a' magyar népiség történeteiből. Athenaeum 1839—1840. évf.